

INDIJSKA DRAMATIKA

Maribor, 4. 11. 2004

1. UVOD

V svoji seminarski nalogi bom govorila nekaj malega o indijski književnosti, bolj podrobno pa o indijski dramatiki. Predstavila vam bom pomembnejše dramatike in podrobneje Kalidaso. Živel je v prvi polovici 5. st. in je najpomembnejši indijski dramski avtor. Njegovo najbolj znano in cenjeno delo je Šakuntala, ki jo bom tudi na kratko predstavila.

2. INDIJSKA KNJIŽEVNOST

Indijska književnost starega in srednjega veka obsega vrsto del, napisanih v verzih ali prozi, z najbolj raznovrstno tematiko: religiozno, mitološko, teološko, moralistično, znanstveno, zabavno ipd.

2.1. RAZVOJ INDIJSKE KNJIŽEVNOSTI

Na razvoj te književnosti so vplivali religiozni, teološki in moralno-filozofski sistemi stare Indije. Za razvoj indijske epike in dramatike je bil odločilen hinduizem. Razvoj indijske književnosti se v starem in srednjem veku členi na dva obdobja:

- ❖ obdobje Ved; od srede 2. tisočletja do leta 200 pr. n. š.
- ❖ klasično obdobje; po letu 200 pr. n. š. do 1200 n. š.

V klasičnem obdobju nastaja v dvorskem okolju umetna posvetna književnost, ki je pa še zmeraj najtesneje povezana z religioznimi tradicijami. Zlasti v drugem obdobju razvije indijska književnost skoraj vse glavne literarne vrste in zvrsti: liriko, epiko in dramatiko, pripovedništvo v verzih in prozi.

2.2. JEZIK INDIJSKE KNJIŽEVNOSTI

Glavni jezik indijske književnosti je sanskrt, deloma prakrt in pali, ki sta mlajši v razvojni stopnji sanskrta.

Sanskrt je star jezik indijske klasične književnosti (od 500 pr.n.š. do 12.st.), najbrž najstarejši in najbolj razvit indoevropski jezik. Kot živ jezik je prenehal nekaj stoletij pred našim štetjem, v literaturi se je ohranil do 12. stoletja, v religiji in znanosti pa še dlje. Govorijo ga samo moški na višjem družabnem položaju, velja za jezik izobražencev.

Prakrt je skupno ime za starejše indijske govorjene jezike za razliko od književnega sanskrta. Pomeni srednjo stopnjo v razvoju indijskega jezika. Govorijo ga ženske in moški na nižjem družbenem položaju.

Pali je eden izmed indijskih, indoevropskih jezikov. Je različica prakrta. Kot cerkveni jezik je v rabi še sedaj.

3. INDIJSKA DRAMATIKA

Indijska dramatika ne pozna sproščenosti komedije, čeprav nastopajo v njej ustaljene komične figure.

3.1. RAZVOJ INDIJSKE DRAMATIKE

Izvor in nastanek indijske dramatike sta nejasna. Po mnenju nekaterih znanstvenikov je nanjo utegnili vplivati grška dramatika, potem ko je Indija po vdoru Aleksandra Velikega v severnozahodne pokrajine prišla v stik z grško kulturo. Verjetneje se je razvila samostojno iz obredov, petja in plesov v templjih, v zvezi s kultu posameznih hinduističnih božanstev.

3.3. DELITEV INDIJSKE DRAMATIKE

Indijsko dramatiko delimo glede na nastanek v tri velike skupine:

- ❖ v dramatiko pred Kalidaso.
- ❖ v dramatiko klasične dobe, ki doseže vrhunec s pesnikom in dramatikom Kalidaso.
- ❖ v dramatiko po Kalidasi.

Izmed dramatikov pred Kalidaso je največ dramskih del napisal Bhasa, po Kalidasi pa najpomembnejša dela Bhavabhuti. Značilna je še filozofsko alegorična dramatika, podobna evropskim srednjeveškim moralitetam.

Poleg klasične dramatike, ki ima dvorno-aristokratski značaj, je še ljudska. Skupine ljudskih pevcev so hodile od vasi do vasi in recitirale znano indijsko epiko. Imenovali so jih »dahdi«. Poleg njih so hodili iz kraja v kraj še igralci (»bhandi« ali »marasi«), ki niso samo pripovedovali, ampak so tudi dajali improvizirane predstave. Ljube so jim bile komične scene in figure.

3.4. INDIJSKA IGRA

Indijska igra je podobna evropski opereti. Med dialoge, napisane v prozi, se neprestano vrivajo številni verzi. Tako igralec tudi poje. Indijska dramatika ne pozna tragike grške tragedije. Lahko obravnava trpljenje (recimo ljubezensko trpljenje Šakuntale, ko je ostala sama), a to še ni tragično in konec je srečen.

Posebnih gledališč niso gradili, igre so uprizarjali v dvorskih dvoranah. Ohranilo se je približno 60 dramskih del, ki so nastala od leta 100 pr. n. š. do leta 600 n. š., večinoma po letu 400. Snov jim je vzeta iz mitologije in epike, iz dvorskega in samo izjemoma iz meščanskega okolja.

4. INDIJSKI DRAMSKI AVTORJI

Dramatiki so v svojih delih prikazovali delovanje zakona »karma«, ki obstaja v tem, da vsako dobro dejanje človeku prinese srečo, zlo dejanje pa nesrečo. Moralni problemi indijske drame so premalo izostreni, junaki pa neizraziti in pasivni. Indijska dramatika ima svoje začetke v folklori in kultu. Ob svojih začetkih je tesno povezana s plesom in glasbo.

4.1. BHASA

Bhasa je bil Kalidasov predhodnik. Šele v 20. st. so odkrili trinajst dramskih tekstov, ki mu jih pripisujejo, čeprav negotovo; snovi so pravljичne in legendarne. Bil je zelo plodovit dramatik in prvi, ki je postavil temelje klasični drami. Med njegovima najbolj popularna dela sodi:

- ❖ Svapnavasavadata (tj. Vasavadata iz sanj)

V njej obravnava ljubezenske zgodbe kralja Udajana, ki se je zaljubil v Ratnavali. A ji ni mogel izpovedati ljubezni, ker je to preprečila njegova žena Vasavata.

4.2. ŠUDRAKA

Kalidasov predhodnik je bil tudi Šudraka, po izročilu vladar, pripisujejo mu igro:

- ❖ Mrčakatika (tj. Glinasti voziček), po glavni osebi imenovano tudi Vasantasene.

4.3. KALIDASA

V klasični dobi je epsko poezijo nadaljeval Kalidasa, največji indijski pesnik in dramatik. Za njega je značilno, da je prelomil s staro indijsko epiko. Iz stare tradicije je jemal le stare snovi, a tem je dajal novo vsebino. Pripisujejo mu troje dramskih del:

- ❖ Malavika in Agnimitra,
- ❖ Urvaši,
- ❖ Šakuntala.

Živel je v prvi polovici 5. st. na dvoru cesarja Čandragupte II. v severni Indiji, vendar so življenjepisni podatki negotovi, prepleteni z legendami, da je bil rojen v brahmanski družini in so ga starši izpostavili. Odrasel je v nevednosti pri pastirju. Princesa Vasanti pa je hotela poročiti le tistega moža, ki je učen in umetnik. Minister Vararuči se je nad njo maščeval tako, da ji je dal za moža lepega, a navadnega mladeniča, ki ga je našel pri pastirju. Poučil ga je, naj vedno molči. To je bil Kalidasa. Po poroki je princesa spoznala zmoto, odpustila Kalidasi potegavščino in mu svetovala, naj se posveti boginji Kali, ena izmed božanstev, ki so jo častila ljudstva podobno kot boginjo Ištar in izvira iz časov pred prihodom Indoevropejcev. Ta ga bo naredila učenjaka in pesnika. Odtod ime Kalidasa (tj. suženj Kali).

Kakor indijski dramatik tudi Kalidasa ne gradi toliko na dogajanju, pač pa na čustvenih razpoloženjih. Junake postavlja v položaj, ki izzove mnoga čustva. Rešitev (razplet) ni posledica junakovega značaja, pač pa srečnih oziroma nesrečnih naključij in stopnjevano zaporedje čustvenih stanj.

4.4. BHAVABHUTI

Med velike kasnejše indijske dramatike se uvršča Bhavabhuti. Napisal je tri bolj bralne teme:

- ❖ Mahaviračarita (tj. Dela velike junaka)
- ❖ Utaramačarita (tj. Poslednji podvigi Rame)
- ❖ Malatimadhava (tj. Malati in Madhava)

Malati in Madhava imenujejo tudi »meščanska drama« in jo primerja s Shakespeareovim delom »Romeo in Julija«. Snov za to dramo je našel v romanu »Brihatkatha«. Uspeh je dosegel s »Poslednjimi podvigi Rame«, medtem ko se z drugima ni uveljavil.

5. ŠAKUNTALA

Izmed vseh indijskih dram postavljajo na prvo mesto Šakuntalo, zgodbo o nedolžni, veliki ljubezni. Napisal jo je Kalidasa. V njej so videli vrh indijske dramatike in eno najpopolnejših iger svetovne literature. Napisana je po epizodi zgodbi Mahabharate, njena snov je pravljичno-novelska – motiv zveste žene je združen s pravljичno snovjo čudežnega prstana. Kot vse indijske igre je bolj epična kot dramatična, proza se prepleta z didaktičnimi verzi, celota je sorodna melodramski spevoigri.

5.1. POVZETEK VSEBINE

Igra se začne s prerokbo, ki govori, da se bo kralj Dušjanta zaljubil v Šakuntalo, hčerko svetega Višvamide in vile Minake. Nato gre kralj v gozd na lov na gazele, kjer sreča Šakuntalo in se takoj zaljubi. Šakuntala svojo ljubezen do njega razkrije s pismom, ki mu ga podtakne. Ko kralj odhaja nazaj domov, ji pusti za spomin prstan in otroka, ki ga nosi pod srcem. Obljubi ji, da bo poslal ponjo. Nato Šakuntalo prekleje potujoči demon, ker mu ni izkazala spoštovanja, kar je njena dolžnost. In posledica tega prekletstva je bila, da jo je kralj pozabil. Ko je zaman čakala, je odšla za njim na dvor. Kralj se je ni spomnil, ker je izgubila prstan. Zabliskalo se je in Minaka je Šakuntalo odnesla skozi oblake. Potem je ribič našel prstan in ga prinesel kralju. Ta se je takoj spomnil Šakuntale. Po kralja je nato prišel sel boga Indre, da bi se šel boriti proti demonom. Ko se je zmagovito vračal, je našel Šakuntalo in sina ter se vrnil z njima na zemljo.

5.2. ODLOMEK IZ ŠAKUNTALE

KRALJ (zase): Ko premišljudem, če sem res oženil
se s tem dekletom ali pa se morda nisem,
se zdi mi, da sem kot čebela,
ki rosni že jasmin zarana vidi,
misleč: »Tako j ga uživati ne moren,
pa tudi zapustiti ga ni moč mi.«

VRATARICA (zase): Kako zelo moj gospod gleda na dolžnosti! Če bi komu drugemu
pripeljala usoda na pot tako ženo – kdo bi ostal hladen?

ŠARNGARAVA: Zakaj tako mirno stojiš pred nami?

KRALJ: Puščavnik, premišljeval sem, pa se ne morem spomniti, če sem se oženil s to ženo ali
ne. Kako bi jo mogel sprejeti? Moral bi se imeti za prešuštnika.

ŠAKUNTALA (zase): Kako vendar more dvomiti? Upanje, da se mi je tako razraslo, je zdaj
uničeno.

ŠARNGARAVA: Ne smeš osramotiti modra,
ki je oprostil ti, da hčer si varal,
da zakon si obljubil, a pozabil
obljubo dano. Sprejme te za zeta.

ŠARADVATA: Sarngarava, miruj zdaj. Kar sva imela povedati, sva povedala. Šakuntala,
slišala si, kaj je povedal kralj. Odgovori zdaj.

ŠAKUNTALA (zase): Kaj pomaga, ko se je pa spremenila njegova ljubezen? Zakaj bi ga
spominjala? Očistiti se moram sama. (*Glasno.*) Moj mož – (*si sama seže v besedo*)
dvomiš o moji pravici, da te tako imenujem. Zato ti pravim: »Potomec Perujev, lahko
me zavračaš s temi besedami, potem ko si mi v puščavniški senčici razkril ljubezen in
obljubil zakon; jaz, neskušena revica, sem ti verjela.«

KRALJ (si maši ušesa): Oskrniti želiš mi rod čistiti
in sramotiš me vpričo vsega sveta;
tako valovi, čez zemljo deroči,
kalijo jezera, rujejo drevja.

ŠAKUNTALA: Če ravnaš tako iz strahu, da sem mogoče drugemu žena, ti lahko dvom
preženem z znamenjem.

KRALJ: Zares, to je najboljša pot!

ŠAKUNTALA (se dotakne mesta na prsta, kjer nosijo prstan): Bogovi, prstan sem izgubila!

(odlomek)

Ta odlomek govori o posledici prekletstva Šakuntale. Izkaže se, da kralj res ne prepozna Šakuntale, kar kasneje obžaluje. Kralj se mora potem bojevat z demoni in ko jih premaga, lahko vzame s seboj na zemljo svojega sina in Šakuntalo.

6. VPRAŠANJA ZA PONOVIŠE

- V katerem obdobju se razvije indijska dramatika?
- V katere tri velike skupine delimo indijsko dramatiko glede na njen nastanek?
- V čem se razlikuje indijska dramatika od grške?
- Katere štiri dramske avtorje smo spoznali?
- Kateri izmed njih je najpomembnejši in katero je njegovo najpomembnejše delo?
- Katera dva sta predhodnika Kalidase?
- Kako se imenuje znano delo, ki ga je napisal Šudraka?
- O čem govori Šakuntala?

➤ 7. ZAKLJUČEK

Indijska književnost starega in srednjega veka obsega vrsto del, napisanih v verzih ali prozi, z najbolj raznovrstno tematiko. Razvoj indijske književnosti se v starem in srednjem veku členi na dva obdobja: obdobje Ved, ki traja od 2. tisočletja do leta 200 pr. n. š. in klasično obdobje, ki se začne leta 200 pr. n. št. in traja vse do 1200 n. š. Glavni jezik indijske književnosti je sanskrt, deloma prakrt in pali, ki sta mlajši v razvojni stopnji sanskrta. Izvor in nastanek indijske dramatike sta nejasna. Verjetneje se je razvila samostojno iz obredov, petja in plesov v templjih, v zvezi s kulti posameznih hinduističnih božanstev. Indijsko dramatiko delimo glede na nastanek v dramatiko pred Kalidaso, v dramatiko klasične dobe (ta doseže vrhunec s pesnikom in dramatikom Kalidaso) in v dramatiko po Kalidasi. Poleg klasične dramatike, ki ima dvorno-aristokratski značaj, je še ljudska. Skupine ljudskih pevcev so hodile od vasi do vasi in recitirale znano indijsko epiko, poleg njih pa so hodili še igralci, ki so improvizirali. Dramatiki so v svojih delih prikazovali delovanje zakona »karma«, ki obstaja v tem, da vsako dobro dejanje človeku prinese srečo, zlo dejanje pa nesrečo. Pomembnejši indijski dramski avtorji so bili Bhasa, Šudraka, Kalidasa in Bhavabhuti. Izmed vseh indijskih dram postavljajo na prvo mesto Šakuntalo, zgodbo o nedolžni, veliki ljubezni. Napisal jo je Kalidasa. V njej so videli vrh indijske dramatike in eno najpopolnejših iger svetovne literature.

8. VIRI

Janko Kos: Pregled svetovne književnosti, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1991.

Franček Bohanec: Zgodovina svetovne književnosti, Ljubljana, 1962.

Kalidasa: Šakuntala, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1966.

Franc Sušnik: Poglavja iz svetovne književnosti, Založba Obzorja, Maribor, 1984.

Jože K., Uroš K., Blaž T.: Svetovna književnost, Mladinska knjiga, 1962.

9. KAZALO